

ALICE WALKER ÉS TONI MORRISON MŰVEI FORDÍTÁSAINAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ANGOL – MAGYAR - NÉMET- OROSZ PÁRHUZAMOS KORPUSZOK VIZSGÁLATÁNAK MÓDSZERÉVEL

THE COMPARISON OF THE TRANSLATIONS OF THE WORKS OF ALICE WALKER AND TONI MORRISON USING ENGLISH - HUNGARIAN – GERMAN - RUSSIAN PARALLEL CORPORA

Csatlós Krisztina ^{1*}

¹ Idegennyelvi Tanszék, Pedagógusképző Kar, Pallasz Athéné Egyetem, Magyarország

Kulcsszavak:

fordítás
gender
párhuzamos korpuszok

Keywords:

translation
gender
parallel corpora

Cikktörténet:

Beérkezett 2016. szeptember 8.
Átdolgozva 2016. szeptember 8.
Elfogadva 2016. szeptember 8.

Összefoglalás

Tanulmányomban Alice Walker The Color Purple és Toni Morrison The Bluest Eye című irodalmi dialektusban írt angol nyelvű regényeiben ábrázolt dialektust és azok magyar, német és orosz fordításait vizsgálom párhuzamos korpuszok vizsgálatának módszerével kultúr- és genderspecifikus szempontból. Az korpuszokat manuálisan illesztettem és annotáltam. Így reprezentatív és kiegyensúlyozott korpuszokat kaptam, amelyeken mind minőségi, mind mennyiségi elemzéseket tudtam végezni.

Abstract

This paper intends to examine the translations of Alice Walker's novel, The Color Purple and Toni Morrison's novel, The Bluest Eye from the perspective of dialect representation on the basis of English – Hungarian – German – Russian parallel corpora from the point of view of culture and gender. I aligned and tagged the corpora manually and received a representative and well-balanced corpus in which I carried out both a qualitative and a quantitative research.

1. Bevezetés

Tanulmányomban Alice Walker The Color Purple és Toni Morrison The Bluest Eye című irodalmi dialektusban írt angol nyelvű regényeiben ábrázolt dialektust és azok magyar, német és orosz fordításait vizsgálom párhuzamos korpuszok vizsgálatának módszerével kultúr-és genderspecifikus szempontból. Azért esett a választásom erre a két regényre, mert mindkettő szerzője afro-amerikai író, mindketten a fekete nők kettős (mert fekete és mert nő) hátrányát

* Kapcsolattartó szerző. Dr. Csatlós Krisztina Tel.: +36 30 655-4747
E-mail cím: csatlós@szolf.hu

ábrázolják, illetve mert mindkét regényben megjelenik az afro-amerikai angol nyelv egy sajátos irodalmi dialektus vagy idiolektus formájában. A Kedves Jóistenben egyes szám első személyű narratíva a regény egészében, a Nagyonkékben pedig részben; itt az egyes szám első személyű narrátor váltakozik a mindent tudó narrátorral.

Napjainkig kevés átfogó kutatás foglalkozott az afro-amerikai nők beszédével, melynek egyik oka az, hogy nehéz hozzáférni ezekhez a beszélőközösségekhez, a másik oka pedig az, hogy kevés afro-amerikai nyelvész nő érdeklődik ez iránt a téma iránt. Azért lenne fontos, hogy afro-amerikai női nyelvészek foglalkozzanak ezzel a témával, mert ők részét képezik az afro-amerikai női beszélőközösségeknek, és így realisabb képet tudnak alkotni a beszélőközösségek nyelvéről. Korábban számos tanulmány született az afro-amerikai férfi beszélők beszédéről, de a róluk alkotott képet torzítja az, hogy a dialektusról szerzett információkat főleg fiatal férfiaktól szereztek. Eltekintve az afro-amerikai női beszélők konverzáció-elemzéséről írt néhány cikktől, kevesen kutatták az afro-amerikai női beszélőket. (Hudson H. 2001: 5)

Alice Walker és Toni Morrison, a womanist irányzat képviselői

Alice Walker és a Kedves Jóisten

Alice Walker (1944-) az elmúlt évtizedek egyik legnépszerűbb és legtermékenyebb írója, a második néger reneszánsz egyik legfontosabb alakja. Kiemelkedő szerepet játszott az afro-amerikai női irodalmi hagyomány szakmai elfogadtatásában. A hetvenes évek nőmozgalma irányította Walker figyelmét az amerikai társadalomban tapasztalható *szexizmusra*, valamint a *szexizmus* és a *rasszizmus* összefüggésére. (Bollobás 2006: 682) *Womanist*-nak nevezi azt a szemléletet, mely a társadalmi nem (*gender*) és a „rassz” megosztó kategóriáit elutasítva férfit és nőt, feketét és fehéret egyszerűen embernek, teljes embernek képes tekinteni. (Walker 1983: xi–xii) Walker harmadik regénye, a *The Color Purple* (*Kedves Jóisten*, 1982 [1987]) a szerző máig legsikeresebb regénye; posztmodern történelmi regény, amelyért 1983-ban elnyerte a Pulitzer-díjat és a Nemzeti Könyvdíjat is. Steven Spielberg filmre vitte a regényt. A főalak, Celie életre keltője a kitűnő színésznő, Whoopie Goldberg.

Toni Morrison és a Nagyonkék

Toni Morrison (1931-) az első afro-amerikai írónő, akit irodalmi Nobel-díjjal tüntettek ki (1993). Morrison az egyik legnagyobb kortárs amerikai író, az afro-amerikai és a posztmodern hagyomány úttörője. Morrison pályája későn indul, életének negyvenedik esztendejében jelenteti meg első regényét, a *The Bluest Eye-t* (*Nagyonkék*) 1970-ben. A regény egy afro-amerikai kislány, Pecola története, aki minden este kék szemért imádkozik. Pecola nemcsak más akar lenni, mint amilyennek született, de számára a kék szem a fehérek által kisajátított szépségideál és a középosztálybeliséget is jelenti, melynek birtokában, úgy érzi, a világ végre észrevenné őt, s talán a szülei sem veszekednének állandóan. Pecola tragédiája akkor teljeseedik be, amikor részeg apja megerőszakolja, és saját féltestvérét kell megszülnie. Morrison nemcsak a társadalmat, de a családot is felelőssé teszi, amiért az afro-amerikai lány önképe annyira negatív, hogy önmaga számára is láthatatlan lesz. A regény szembeállítja az élményeket a maguk színgazdagságában megtapasztalni képes déli néger közösséget az élet északon, illetve a fehérek között tapasztalható fakóságával: a szerelmet egykor a szivárvány színeiben megélő Pauline életéből például minden szín kivész, amikor északra költözve a fehérekhez idomul. A *legkékebb szem a Jazz* előszövegének is tekinthető, amennyiben a címben szereplő szójáték (*the bluest I*) szerint a regényt Pecola *éjének bluesban*, azaz az egyik legnépszerűbb néger zenei formában előadott történeteként olvassuk. (Bollobás 2006: 676)

Mindkét író számára a jellemábrázolás fontos eszköze a dialektus. Az általam említett példák tükrözik a karakterek társadalmi osztályát, etnikai hovatartozását és a társadalmi nemét (*gender*). Természetesen jól érzékelhető különbségek találhatók a szegény, tanulatlan, egyszerű és a képzett, középosztálybeli beszélők beszéde között. Tehát a beszélők között vannak olyanok, akik a rendkívül stigmatizált vernakuláris formákat használják, és vannak olyanok, akik kizárólag a standard amerikai angolt használják. A beszélők túlnyomó többsége a két véglet között egy kontinuum mentén helyezkedik el, akik gyakran alkalmazzák a kódváltást, hogy ezzel jelezzék társadalmi kontextus vagy helyzet változását. Az afro-amerikai angol nyelven belül számos

nyelvváltozat él egymás mellett. Nem csak az fontos, hogy a beszélők mit mondanak, hanem az is, hogy hogyan.

A női nyelvvel kapcsolatos kutatások szerint a nők nyelvhasználata számos módon különbözik a férfiakétól. (Huszár 2009: 11-18) Az eddigi nyelvészeti kutatások főleg fiatal afro-amerikai férfi beszélők nyelvére összpontosítottak, míg a női nyelvhasználat kutatói fehér, középosztálybeli nők beszédére fókuszáltak. (Hudson H. 2001:5) Jelen tanulmányban egy idáig alig kutatott területtel foglalkozom, az afro-amerikai nők nyelvhasználatával, nyelvhasználatuk irodalmi ábrázolásával és az afro-amerikai angol nyelvváltozaton alapuló irodalmi dialektus és az *eye dialect* fordításának lehetőségeivel.

Mit értünk irodalmi dialektus alatt? Az irodalmi dialektus elméletére Sumner Ives adta a legtömörebb definíciót: „Az irodalmi dialektus a szerző arra irányuló törekvése, hogy olyan beszédet ábrázoljon írásban, amely területileg, társadalmilag vagy mindkét módon korlátozott.” (Ives 1950: 137). Mit értünk *eye dialect* alatt? Az *eye dialect* kifejezést George P. Krapp használta először a *The English Language in America* (1925: 228) című művében, abban a jelentésben, hogy a köznapi nyelvhasználat hogyan jelenik meg nyomtatásban; „ez olyan írásmód, melyben „nem a fül, hanem a szem konvenciója sérül.”

2. Módszer

A fentiek alapján a következő kutatási kérdések fogalmazhatók meg: Milyen módon lehet egy társadalmi dialektust olyan idegen nyelvre átültetni, amelyben nincs meg a neki megfelelő nyelvváltozat? Milyen stratégiákat alkalmazzon a fordító? Lehet-e térben vagy időben eltérő nyelvváltozatot használni? Teremthet-e a fordító mesterséges nyelvváltozatot? Ha csak kicsit érezhető az idegen hatás, akkor az olvasó nem veszít-e azzal, hogy egy fordított szöveget olvas? Ha nagyon nagy az idegen hatás, beleélheti-e magát az olvasó a műbe?

A kutatás célja annak vizsgálata, hogy az irodalmi művekben megjelenő mesterséges, művi irodalmi dialektus átültethető-e idegen nyelvre. Ha igen, milyen stratégiákat alkalmazhat a fordító. Kutatásomban először az angol eredeti szöveget vetem össze egy genealógiailag független nyelvvel. Míg az angol az izoláló vagy analitikus nyelvek közé tartozik, a magyar nyelv egy teljesen más nyelvtípusba, az agglutinatív nyelvek csoportjába tartozik. A második nyelv, a német egy viszonylag rokon nyelv; mindkettő germán nyelv; míg az angol a felnémet nyelvek csoportjába tartozik, a német az alnémet nyelvek csoportjába és flektáló nyelv. A következő nyelvpár, az angol – orosz két rokon nyelvből áll, de ezek a nyelvek távolabbi rokonok, az egyik germán, a másik szláv nyelv és a flektáló vagy hajlító nyelvek csoportjába tartozik. A kutatás során mennyiségi elemzést is végeztem. Megállapítottam mind a nyolc korpusz esetén az korpusz szövegszavainak és az idegen hatás által érintett szavaknak az arányát. Ennek alapján mennyiségi összehasonlításokat is tudtam végezni. Megvizsgáltam azt a kérdést is, hogy lehet-e mérni az idegen hatást. A Venuti (Venuti 1995: 125) által 1990-ben meghatározott és 1995-ben újra felvetett, a fordítástudományban azóta is jelenlévő két központi fogalom, a honosítás (domestication) és az elidegenítés (foreignization) mentén vizsgáltam a célnyelvi korpuszt. Majd megállapítottam, hogy a honosítás és az idegenítés mennyisége összhangban van-e a fordítás minőségével vagy adekvátságával.

A kutatás során a fenti célokat párhuzamos korpuszok adatainak kvalitatív és kvantitatív vizsgálatával kívántam elérni. A korpusz „meghatározott szempontok alapján kiválasztott szövegmenyiség, amelyen a nyelvész a vizsgálatát végzi.” (Kugler & Tolcsvai Nagy, 2000, idézi Szirmai:17) A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Korpusznyelvészeti Osztályának honlapján a következő meghatározást találjuk: „A korpusz ténylegesen előforduló írott, vagy lejegyzett beszélt nyelvi adatok gyűjteménye. A szövegeket valamilyen szempont szerint válogatják és rendezik. Nem feltétlenül egész szövegeket tartalmaz, és nem csak tárháza a szövegeknek, hanem tartalmazza azok bibliográfiai adatait, bejelöli a szerkezeti egységeket (bekezdés, mondat).”

Az utóbbi egy évtizedben a korpuszlingvisztika hatására újfajta látásmód honosodott meg a fordítástudományban. A korpuszlingvisztikai módszerek meghonosítása a fordítástudományban

Mona Baker nevéhez kapcsolódik, aki elsőként vetette fel, hogy a korpusznyelvészet pótolhatja azokat a módszereket és eszközöket, amelyeket korábban nélkülözött. (Baker 1993)

A korpusznyelvészet elterjedésének köszönhetően egyre növekszik a fordítás jelenségének vizsgálatára összeállított korpuszok száma. A nyelvészek megkülönböztetik a *korpuszalapú* (*corpus based*) és a *korpuszvezérelt* (*corpus driven*) megközelítést. (O-Keeffe, 2010:18) Az én felfogásom az utóbbihoz áll közelebb, ami azt jelenti, hogy a korpuszból nyert adatokból akar a nyelvész következtetéseket levonni, nem pedig a feltételezéseit bizonyítani a korpusz segítségével.

A vizsgált korpusz

A két korpusz szépirodalmi prózából áll, két afro-amerikai író egy-egy regényének kiválasztott részeiből és azok magyar, német és orosz fordításaiból. A művek kiválasztásánál az a szempont vezérelt, hogy ismert, afro-amerikai írók legyenek a szerzők; a beszéltetett karakter is afro-amerikai nő legyen és az, hogy hozzáférhetőek legyenek a magyar, orosz és német fordítások.

Speciális korpusznak tekintendő, mert a regény műfaján belül egy társadalmi réteg nyelvezetét vizsgálja. Párhuzamos korpusz, mert két angol nyelvű regény magyar, orosz és német fordításait tartalmazza. A fordításelméleti szakirodalom Baker (1993) nyomán párhuzamos korpusznak (parallel corpora) nevezi az „A” nyelven született művekből és „B” nyelvű fordításaikból álló szövegek gyűjteményét. Az egyes nyelvváltozatok és nyelvek leírására léteznek speciális jelölések, de ezek a rövidítések nem alkalmasak olyan nyelvek leírására, amelyek nagyon eltérő grammatikai rendszerrel rendelkeznek. A kutatás során következetesen azt a jelölést alkalmaztam, hogy az agrammatikus szerkezeteket, a dialektusra jellemző elemeket, a standard nyelvváltozattól eltérő elemeket vastag betűvel jelöltem, a nekik megfelelő standard kifejezéseket és a szövegkörnyezetből kikövetkeztethető hiányzó/elliptikus elemeket pedig kurzívval. Végül a vastagon és a dőlt betűvel írt szavakat kiemeltem a szövegből. Soronként egy szó, kifejezés vagy mondat szerepelt attól függően, hogy mekkora volt az „idegen elem” hatóköre. Volt, hogy csak egy szó szerepelt; előfordult, hogy egy egész mondat vagy több mondat. A sorok, illetve a szövegrészek mellé beírtam a felismert nyelvi jelenséget, például azt, hogy *eye dialect*, vagy elliptikus. Miután manuálisan jelöltem minden elemet, a Word szövegszerkesztőben rákerestem ezekre a szavakra és csoportosítottam őket. Ha egy lexikai elem, kifejezés, tagmondat vagy mondat egyszerre több jelenségkörbe is besorolható volt, akkor azt feltüntettem minden helyen.

A Walker-regény alapján összeállított korpuszom csak egy szereplő, Celie leveleit tartalmazza, így itt Celie fiktív idiolektjéről beszélhetünk. Az általam összeállított Morrison-korpusz mind a négy nyelven nem csak a főszereplő, Pecola beszédét tartalmazza, hanem a körülötte élő emberekét is. Mivel a nőalakok beszédét vizsgálom, csak akkor hagytam meg a férfi szereplők beszédét, amikor egy párbeszéd részesei voltak és értelmetlenné vált volna a szöveg, ha kihagyom az ő szerepüket. Az eredeti Morrison-regény kevesebb dialektus elemet tartalmaz, mint a Walker-regény. Ezért úgy állítottam össze a korpuszt, hogy a Morrison-regényből kivettem azokat a részeket, amelyek dialektusban íródtak. Ezek a párbeszédes részek voltak és Pollynak, Pecola édesanyjának a visszaemlékezései. Maga a narratíva standard amerikai angolban íródott. Ezután megszámláltam az így kapott korpusz szövegszavait és a Walker-regényből összeállítottam egy nagyságrendileg azonos szövegszóból álló korpuszt, úgy hogy a szöveg teljes leveleket tartalmazzon és arányosan a regény különböző részeiből származnak, az elejéről, a közepéről és a végéről, mert a regény folyamán változik *Celie idiolektusa*, egyre jobban közelít a standard felé, ahogy már korábban is írtam, ez egyfajta *Bildungsroman*, fejlődési regény. Így kiegyensúlyozott párhuzamos korpuszokat kaptam. Azért, hogy össze tudjam hasonlítani az eredeti angol szövegeket a három fordításukkal, szinkronizáltam/illesztettem a szövegeket, azaz megszámoztam az egyes mondatokat. Így egy adott sorszám alatt ugyanannak az angol mondatnak a három fordítása szerepel. Ezután annotáltam a korpuszokat. Vastag betűvel jelöltem a jelölt szavakat és kifejezéseket és ahol lehetett, dőlt betűvel beírtam a standard nyelvváltozatra jellemző megfelelőjüket és a hiányzó szavakat az elliptikus mondatokba és ezzel az eszközzel jelöltem a szokatlan szórendet.

Sinclair (1991: xi) a korpusz két fajta megközelítéséről ír, az egyik korai emberi beavatkozást igényel, a másik késleltetett. Jelen esetben *korai beavatkozásról* van szó, a nyelvi elemzést manuálisan végeztem, az adatok összesítésénél támaszkodtam a számítógépre.

Azért, hogy szemléltessem a vizsgált korpuszt, a Walker-korpuszból bemutatok itt egy részletet.

Részlet a Walker-korpuszból

Részlet az angol Walker-korpuszból

1. You *had* better not never tell **nobody** *anybody* but God.
2. It'd kill your mammy.
3. Dear God,
4. I am fourteen years old.
5. I **am** I have always been a good girl.
6. Maybe you can give me a sign letting me know what is happening to me.
7. Last spring after little Lucious **come** *came* I heard them fussing.
8. He was pulling on her arm.
9. She **say** *said* It *is* too soon, Fonso, I **ain't** *am not* well.
10. Finally he **leave** *left* her alone.
11. A week **go** *went* by, he *was* pulling on her arm again.
12. She say **Naw** *No*, I **ain't** *am not* **gonna** *going to*.
13. Can't you see I'm already half dead, **an** *and* all of these children.
14. She went to visit her **sister** *sister's* doctor over Macon.
15. *He* Left me to see after the others.
16. He never had a **kine** *kind* word to say to me.
17. *He* Just **say** *said* You **gonna** *are going to* do what your mammy wouldn't.
18. First he put his thing up **gainst** *against* my hip and **sort of wiggle** *wiggled* it around.
19. Then he **grab hold** *grabbed* my **titties**.
20. Then he **push** *pushed* **his thing** inside my pussy.

Részlet a magyar Walker-korpuszból

1. **Asztán** *Aztán* nehogy ezt másnak, mint Istennek valaha is **megvajjad** *megvalld*.
2. Anyádat a sírba vinné.
3. Kedves Jóisten,
4. tizennégy éves vagyok.
5. (**Mindigis**) Mindig is jó lány voltam.
6. Adhatnál valami jelt, amiből megtudnám, hogy mi is megy végbe velem.
7. Múlt **tavaszkor** *tavasszal*, mikor a kis Lucious meglett, **eccer** *egyszer* hallom, hogy civódnak.
8. Ő nógatta a mamát.
9. Amaz meg **monta** *mondta* neki, hogy túl hamar van még 'Fonso, nem vagyok még jól hozzá.
10. **Asztán** *Aztán* végtére hagyta is **békibe** *békében*.
11. Egy hétre rá **megincsak** *megint csak* nekikezd a nógatásának.
12. **Nemén** *Nem én*, **monta** *mondta* a mama, én ugyan nem.
13. **Há Hát nemlátod** *nem látod* hogy **má már** így is **félhótt** *félholt* vagyok evvel a temérdek gyerekkel.
14. A mama elment a **testvérje** *testvére* doktorához át Maconba.
15. A többieket mind rám hagyta.
16. Neki egy jó szava nem **vót** *volt* hozzám sohase.

17. **Maj Majd** megteszed te amit anyád **nemakar** *nem akar*, csak **aszonta** *azt mondta*.
18. Azzal a csípőmnek döngöli az ízéjét s **amugy amúgy** megtekergetti.
19. **Asztán Aztán megmarkolja** *megmarkolja* a cicimet.
20. **Asztán Aztán begyugja** *bedugja* az ízéjét a **pincusomba**.

Részlet a német Walker-korpuszból

1. Erzähl das lieber keinem außer Gott.
2. Deine Mama **wüрд** *würde* sich umbringen.
3. Lieber Gott,
4. ich bin vierzehn Jahre alt.
5. Ich bin immer brav gewesen.
6. Vielleicht kannst Du mir ein Zeichen geben, daß ich weiß, was mit mir passiert.
7. Im Frühjahr, **wo** *als* der kleine Lucious gekommen war, **hab** *habe* ich das Theater mitgekriegt.
8. Er zerrt sie am Arm.
9. Sie sagt, es **is** *ist* früh, Fonso, mir **gehts** *geht* es **nich** *nicht* gut.
10. Da läßt er sie endlich in **Ruh** *Ruhe*.
11. Eine Woche vergeht, er zerrt sie wieder Arm.
12. Sie sagt, **nä** *nein*, ich **kanns** *kann* es **nich** *nicht*.
13. **Siehste** *sieht du es* **nich** *nicht*, daß ich halb tot bin, und **dann die** *mit den* ganzen **Kinder** *Kindern* hier.
14. Dann **is** *ist* sie rüber nach Macon, zum Doktor **von** ihrer Schwester.
15. Ich **mußt** *muß* für die **andern** *anderen* sorgen.
16. Kein freundliches Wort hat er mir gegeben.
17. *Er* Sagt nur, du machst jetzt, was deine Mama nicht **wollen** *gewollt* hat.
18. Erst tut er sein Ding an meine Hüfte und wackelt da so run.
19. Dann grabscht er mir an die Titten.
20. Dann schiebt er sein Ding in meine Muschi.

Részlet az orosz Walker-korpuszból

1. И не вздумай болтать лишнего, если не хочешь мать в могилу свести.
2. Богу своему жалуйся.
3. Миленький Бог,
4. Мне уже **четырнацать** *четырнацать*.
5. Я **харошая** *хорошая* всегда **старалася** *старалась* быть **харошей** *хорошей* девачкой *девочкой*.
6. **Можеш** *Можешь* открыть мне **чево** *что* со мной **творица** *творидся*, *происходит?* дай **хоть** *хотя бы* знак.
7. По весне, как Люций родился, я слышала, они все **препиралися** *спорили друг с другом*.
8. Он **хвать** *схватил* ее за руку и стал в комнату тянуть,
9. а она **гаварит** *говорит*: Еще рано, Фонсо, **хворая** *больная* я еще.
10. Ну и он от **ее** *нее* отстал.
11. Прошла неделя и он опять пристаёт.
12. Она **гаварит** *говорит*: Не могу я больше.
13. **Аль** *Или* не **видиш** *видишь*, я уже еле ноги **таскаю** *тощу* и детей **куча** *много*.
14. Она поехала в Мейкон, **до сестры, докторшы** *ко докторши сестры*
15. Я за детьми **осталася** *осталась* **глядеть** *ухаживать*

16. Он мне в жизни слова **добрава** *доброто* не сказал.
17. Вот он и **говарит** *говорит*: Раз твоя мамаша не хочет, **будеш** *будешь* **вместо** *вместо* **заместо** *ее нее*.
18. Сперва он ткнул **тую** *ту* штуку мне в бок и начал как будто ерзать.
19. Потом **стиснул** *взял* **меня** *за* **грудь** *мне* **тити**.
20. Потом **заталкнул** *всунул* **прямо** *в* **меня** *прямо* **в** *пипку* .

A dolgozatban empirikus kutatás útján a megépített két négynyelvű korpusz többoldalú elemzésével teszteltem a fenti hipotéziseket. A két párhuzamos korpuszt Word dokumentummá alakítottam és manuálisan annotáltam. Ezután a korpuszokat elemeztem morfológiai, fonológiai, szintaktikai és lexikai szempontból. Megszámláltam az összes dialektusjelölőt és ezt rávetítettem a szövegszóra, így megállapítottam minden egyes szövegnél, hogy a szövegszavak hány százaléka érintett. Az annotált korpuszokból töröltem a dialektus által érintett, vastag betűvel írt szavakat és a dőlt betűvel írt megfelelőjüket, így megkaptam a dialektus által nem érintett szavak számát. Ezt a szószámot kivontam az annotálatlan korpuszok szavainak számából, így meghatároztam a dialektus által érintett szavak számát mind a nyolc korpusznál.

Az elemzésnél anyanyelvi beszélőkkel is konzultáltam és minden szót ellenőriztem a szótárakban. A kutatás során használt szótárakat a forrásokban tüntetem fel. A művek jellegénél fogva sok olyan szót találtam, amelyek csak szleng szótárakban vagy internetes szleng szótárakban fellelhetők. A korpusz nagyon kevés szintaktikai eltérést mutat a standard változatokétól, így a mondattani elemzést is el tudtam végezni manuálisan.

3. A kutatás eredménye

Az angol Walker-korpusz elemzése

A vizsgált korpuszban 394 elliptikus mondat található. Van több olyan mondat is, amiből több szerkezetileg fontos szó is hiányzik, ezáltal *anakoluthon* szerkezet áll elő. A szófajukat tekintve főleg a személyes névmások és a segédigék hiányoznak. Gyakori a kettős tagadás és a tagadás az *ain't* szóval. A birtokviszonynál gyakran hiányzik az aposztróf és a birtokviszony jele (s). A személyes névmás tárgy esete áll alanyi helyzetben, például *we* helyett *us*. Gyakran melléknév szerepel határozószó helyett. Gyakori *az eye dialect*. Jellemző a szokásos cselekvést kifejező (*habitual*) *be*. Sokszor szerepel a létige standardtól eltérő alakja. Gyakori az ige főnévi igenévi alakja jelen idő egyes szám 3. személy helyett. Néhányszor előfordul a rendhagyó ige regularizált/szabályos múlt ideje. Gyakori *a done* és *a gon/gonna* aspektus jelölő használata. Említésre méltó a *pronominalis appozíció*. Néhány esetben előfordul a szabályos többes szám rendhagyó főnévnel analógiás hatásra vagy az, hogy egyes számban áll a főnév többes szám helyett.

Ami a szókincset illeti, a korpusz tartalmaz informális standard amerikai angol szavakat, köznyelvi és idiomatikus kifejezéseket, olyan kifejezéseket, amelyek földrajzilag vagy etnikailag korlátozottak, nem kifejezetten fekete angol szleng szavakat és afrikai eredetű szavakat (a **little bitty thing** "gyerek" jelentésben; **big** "terhes" jelentésben, boocoos of money "sok pénz" jelentésben; francia eredetű Délen használt szó; **chitlins** „ehető belek”, Déli eredetű szó; **clabber** „aludttej”, Déli eredetű szó; **conk** „hajpomádét használ a haj kivasalásához”; **Crazy as betsy bugs**. “őrült” informális standard amerikai kifejezés; **cuss** “szitkozódik”, szleng szó; **darkies** “sötét bőrű afrikai személy”, szleng, sértő; **drug out** “depressziós, rosszkedvű”, szleng szó; **dummy** “nő”; **Jukejoint** „zenés (blues) szórakozóhely a XX. század elején, ahova főleg fekete amerikaiak járnak az USA dél-keleti államaiban, afrikai eredetű szó; **kinky** “göndör haj”, szleng; **reefer** “füves cigi”, régies, nem kifejezetten fekete angol szleng szó).

A korpusz szövegszavainak száma 11.678. A nem standard amerikai angol szavak száma 1.572, ami a szavak 13,46 százalékát jelenti. Ezen kívül meg kell említeni a 394 elliptikus mondatot.

Az angol Morrison-korpusz elemzése

Nagyon sok elliptikus mondat található a korpuszban, ezáltal *anakoluthon* szerkezet állt elő. Néhány szemléletes példa az ellipsisre: **You kidding?; You telling me.**

A legtöbb esetben a személyes névmás és a segédige hiányzik. Több olyan mondat is szerepel az korpuszban, amelyből több szó is hiányzik. Gyakori a kettős és a többszörös tagadás: She wasn't **never** right. I hope **don't nobody** let me roam around. **Don't** she have **no** people? Henry **ain't no** chicken. **Don't nobody never** want nothing till they see me at the sink. A tagadás legtöbbször az *ain't* szóval történik. Gyakori a *gonna/gone* aspektus jelölő: You **done** caught cold in your womb. How she **gonna** walk like that? Jellemző a szokásos cselekvést kifejező *be* (*habitual be*): I **be** strong, I **be** pretty, I **be** young. Néhányszor előfordul a rendhagyó ige regularizációja: He **knowed**, I reckon, that maybe I weren't no horse foaling. Gyakran áll melléknév határozószó helyett és jellemző a határozószavak képzése a *like* összetevővel: **slow-like; soft-like; strong-like**. Gyakori a személyes névmás birtokos névmás helyett: see **them** eyeballs lolling back. *Eye dialect* 73 esetben fordul elő: **kantcha can't you; lemme let me; pea-knuckle pinnacle.**

Találunk néhány afro-amerikai angolra jellemző szót, de kevesebbet, mint a *The Color Purple*-ben: **big to-do** "felhajtás"; **buddy** "barát"; **froggy** "ideges"; **sell tail** "a testét árulja". Gyakoriak a durva kifejezések, csúfolódások: **addled, black e mos, dumbbell, her little old smoke, Mammy made, moron, no-count**. Gyakran találunk nőkre vonatkozó dehonesztáló kifejezéseket: **heifer, hag, bitch**. Előfordul néhány *malapropizmus*: **incorrigival incorrigible; menstrate menstruate; ministratin' menstruating; Sandy Santa Claus** és gyermeknyelvi szóhasználat: **belly button** "köldök"; **like-line** "köldökszínór".

A korpusz 10.602 szövegszót tartalmaz. A dialektus által érintett szavak száma 948, ez a szavak 8,94 százalékát érinti. Mivel 215 elliptikus mondat található a korpuszban, *anakoluthon* szerkezet állt elő. A szerző nagymértékben támaszkodott az *eye dialectre*, az afro-amerikai angol jellegzetességeire a fonológia, a morfológia és a szókincs szintjén.

A magyar Walker-korpusz elemzése

A magyar korpuszt Dezsényi Katalin fordítása alapján állítottam össze, ami 1987-ben jelent meg az Európa Könyvkiadó gondozásában.

Az inessivus esetrag *n*-je gyakran hiányzik a főneveknél, *-ba, -be* szerepel *-ban, -ben* helyett. (**bajba** bajban; **örömébe** örömeben) A causalis-finalis esetrag *t*-je hiányzik. (**vízér** vízért), egy hang kiesése szó közepén (**dóga** dolga), két szó összevonása és hangkiesés (**micsinájjak** mit csináljak), szóvégi hang redukciója (**mos** most), egy vagy több hang betoldása szó közepén, (**belétellett** beletelt), két mássalhangzó áll egy helyett (**egyenessen** egyenesen), mássalhangzók ejtés szerinti írása (**abbahaggya** abbaahagyja), magánhangzók ejtés szerinti írása (**életibe** életében). Ikes ige ragozása, *-om* helyett *-ok, -em* helyett *-ek* (**álmodok** álmodom) 127 esetben szerepel **névelő** személynév előtt. Mutató névmás személyes névmás helyett (**aszt** őt), tulajdonnevek hibás írásmódja (**Colombus** Kolumbusz; **Ninya** Nina; **Pinya** Pinta; **Szantamárja** Santa Maria), melléknév áll határozószó helyett (**egész** egészen), határozószó áll melléknév helyett (**eléggé** elég), a normától eltérő igeragozás (**nyagassa** nyaggatja), birtokos személyjel népies változata (**térgyét** térdét), személyes névmás népies alakja (**nekijjek** nekik), egybeírás különírás helyett (**fődolog** fő dolog), különírás egybeírás helyett

(**ugy is** úgyis).

Gyakoriak a vulgáris szavak (**baszás**), népi szavak (**lesunyom** a fejemet lehajtom), tájszavak (**hasas** terhes), nyelvjárási ejtésű szavak (**nyifog** nyafog), bizalmas szavak (**cukkojja** cukkolja), idegen szavak (**gombó** gumbo amerikai angol szó, okra gyümölcse), szleng szavak (**cefetül** érzik magukat), gyermeknyelvi szavak (**gomb** csikló), régies szavak (meg van) **lepetve** lepve), választékos, irodalmias szavak (**viselős** terhes), egyedi szóhasználat (**sugaram** Shug nevéből, 'cukor').

A korpusz 10.793 szövegszóból áll. A dialektus által érintett szavak száma 2.340. Ez a szavak 21,68 százaléka. A fordító főleg az *eye dialect* eszközével él. A nyelvtan alig mutat eltérést a standard nyelvváltozatától. A szókincsben találunk néhány tájszót, szleng szót és bizalmas kifejezést.

A magyar Morrison-korpusz elemzése

A Morrison-regény magyar fordítása *Nagyonkék* címmel 2006-ban jelent meg a Novella Könyvkiadó gondozásában.

Az *inessivus* esetrag *-n*-je gyakran hiányzik (**magamba magamban**), a *causalis-finalis* esetrag *t*-je hiányzik (**ezér' ezért**), *ikes* igenél jelen időben az esetragban egyes szám első személyben *-k* szerepel *-m* helyett (**hízok hízom**), az *-l* kiesése és előtte a magánhangzó megnyúlása

(**dógozik dolgozik**), két szó összevonása és szó közepi redukciója (**asszem azt hiszem**), hang kiesése szó elején (**'gen igen**), hang kiesése szó közepén (**beszé'ni beszélni**), hang kiesése szó végén (**má' már**), egybeírás különírás helyett (**belédkötött beléd kötött**), a határozott névelő *z* hangja az utána álló főnévvel összevonódik (**csupasza' zágyban csupasz az ágyban**), a standardtól eltérő mássalhangzó, nyelvjárási ejtés (**gyött jött**).

Ami a szókincset illeti gyakoriak a *malapropizmusok* (**deviántos deviáns; menstrál menstruál; ministráció menstruáció; ministrál menstruál**), beszélő nevek (**Breedlove; Chicken; China; Flúgos. Golyófej; Hatujjú-Merőbáj-Kapafog!; Kapafog; Maginot-vonal; Merőbáj; Pie; Poland; Szappanfej Atya**), ételneveken történő megszólitások (**Csibe; pudingom; ksigömböc; mézcsöppöm; Te kis kuglóf; te töpörtyű**), nőkre utaló dehonesztáló kifejezések (**a vén boszorka; a Vén Petyhüdt Bessie; léha Peggy, szuka, Te undok kis fekete szajha, néمبر**), ostobaságra/elmebajra utaló kifejezések (Hogy hívták? Fuller, Flúgos.), gyermeknyelvi kifejezések (**szerelemzsinór köldökzsinór**), bizalmas szavak (**beköpte Dillingert**), tájszavak (**elhussan eloson**), szitkozódások (**Jézusom!**), eufemizmusok (**Jézusom, százkilencvenöt**).

A szöveg kevés *eye-dialect* elemet tartalmaz. A fordító inkább a szókincsekre támaszkodik. A szöveg megőrizte az eredeti angol szövegre jellemző szóismétléseket, indulatszavakat, a szitkozódásokat, a beszélők egyedi stílusát kifejező szokatlan hasonlatokat és szavakat és megtartotta a fordító az eredeti regényre jellemző *comeback*-et, azaz visszazólást vagy felelést. A korpusz 8.101 szóból áll. A standardtól eltérő szavak száma 874, azaz a szavak 10,78 százaléka.

A német Walker-korpusz elemzése

Az általam elemzett német fordítás 1984-ben jelent meg *Die Farbe Lila* címen, Helga Pfetsch fordításában. Mivel a regény német fordítása még az 1994-es helyesírási reform (amit azóta kétszer módosítottak), így a reform előtti helyesírást vettem alapul.

A birtokviszony kifejezése birtokos névmással birtokos jelző / von prepozíció helyett 10 esetben fordul elő (**Adam seine Narben - Adams Narben**) Az *es* személyes névmás összevonódik igével, személyes névmással, határozószóval, kötőszóval (**du** du es, **ers** er es, **fährts** fährt es, **finds** finde es). A **du** személyes névmás összeolvad az igével (**biste** bist du). A **die** mutató névmás használata *sie* személyes névmás helyett 10-szer fordul elő. Az *etwas* névmás/határozó szó helyett csak **was** áll 48 esetben. A *wie* / *als* hasonlító kötőszavak helytelen használata a jellemző, 29 esetben áll **wie** *als* helyett. Gyakori a prepozíció és a névelő összevonása (**aufm** auf dem). Az *ein* határozatlan névelő néhány esetben redukálódik (**n** ein). A birtokos névmások néhány esetben redukálódnak vagy nem megfelelő végződést kapnak (**mein** meine). Az *ander* névmásból kiesik egy *e* hang vagy helytelenül ragozódik, az első betű a helyett **ä** (**anderm** anderem, **ändern** anderen). A *gucken* 'kukucskál' ige *g* helyett *k* betűvel van írva 52 esetben (**angekuckt** angeguckt). Jelen időben egyes szám első személyben hiányzik a személyrag az ige végéről, így marad az igeige (**ausseh** aussehe). Az ige Präteritum alakjánál a személyrag redukálódik (**dacht** dachte). Jelen időben egyes szám harmadik személyben a személyrag gyakran redukálódik (**brauch** braucht). Az ige főnévi igenévi alakjából hiányzik egy *e* betű (**anziehn** anziehen). A *haben* segédige az összetett múlt (Das Perfekt) igeidőjének képzésénél a személyrag redukálódik, egyes szám első személyben 77 esetben áll **hab** habe helyett. A *sein* ige *ist* helyett **is**-ként szerepel az összetett múlt (Das Perfekt) igeidőjének képzésénél egyes szám harmadik személyben 23 esetben, 4-szer szerepel szenvedő szerkezetben és 80 esetben a névszói állítmány részeként. A *nicht* tagadószó helyett **nich** áll 164 esetben és a *nichts* helyett **nix** szerepel

38 esetben. A nein tagadószó helyett **nä** áll 11 és **nee** 2 esetben. Az elliptikus mondatokból legtöbbször az alany hiányzik. A vizsgált korpuszból az alábbi szavak hiányoznak: an, aus, bis, das, dem, du, zu, er, es, ich, ihn, sie, so, über, um, wülden, zu. Az ein bißchen kifejezésből 11 esetben hiányzik az ein. Az igekötők néhány esetben redukálódnak (**draufsetzen** daraufsetzen). A határozószavak gyakran redukálódnak (**dran** daran). Néhány esetben előfordul aferézis, azaz a szókezdeti hang vagy szótag elhagyása (**Tschuldigung** Entschuldigung), szóközepi hangkiesés (**orntlich** ordentlich), szóvégi hang elhagyása (**Haus** Hause), szóvégi hang betoldása (**fünfe** fünf), egybeírás különírás helyett (**hierund** hier und). Gyakoriak a helyesírási hibák (**gucken** – kucken 52-szer fordul elő az ige különböző alakjaiban, ejtés szerinti írás. Találunk néhány malapropizmust (**Pieter, Nieter und Santamarieter** Pinta Nina Santa Maria). A **Schule halten** kifejezés 'tanít' jelentésben szerepel. Az eredeti regényben a 'tanítani' to teach ige helyett a to learn 'tanulni' ige áll, ezt próbálta visszaadni a fordító.

Összességében elmondható, hogy a fordító köznyelvi ejtés szerinti írásmódot alkalmazott. Úgy érzem, hogy nem sikerült visszaadni az eredeti regény hangulatát. A korpusz szövegszavainak száma 13.694. Az irodalmi nyelvváltozattól eltérést mutató szavak száma: 2.756, ami a szavak 20,125 százalékát érinti.

A német Morrison-korpusz elemzése

Az általam elemzett német fordítás 1979-ben jelent meg először Sehr blaue Augen címen, Susanna Rademacher fordításában. Mivel a regény német fordítása még az 1994-es helyesírási reform (amit azóta kétszer módosítottak), így a reform előtti helyesírást vettem alapul.

Jelen idő egyes szám első személyben gyakran hiányzik a személyrag az ige végéről (**erzähl** erzähle). Az összetett múlt időben az e személyrag sok esetben hiányzik a haben ige végéről (**hab** habe). Az ige múlt idejének (Präteritum) végéről néhány esetben hiányzik az e személyrag (**hätt** hätte). Gyakori a kettős tagadás (Deine Mama hat dir **keinen** Namen **nicht** gegeben.) Több esetben a főnév kis kezdőbetűvel van írva (**angst** Angst). Az ige néhány esetben nagy kezdőbetűvel van írva (**Zusammenlegen** zusammenlegen). Az es mutatónévmás gyakran összevonódik más szavakkal (**gibts** gibt es). A das mutatónévmás több esetben összevonódik más szavakkal (**wärs** wäre das). Gyakori a nein tagadószó normától eltérő írása (**Nee, Neeee, Nei-in**). A határozószavak gyakran redukálódnak (**dran** daran). Az igekötők több esetben redukálódnak (**raufkommen** heraufkommen). Néhányszor előfordul aferézis, azaz a szókezdeti hang vagy szótag elhagyása (**türlich** Natürlich). Gyakori a szóközepi hang/szótag kihagyása (**Herrn** Herren). Sokszor előfordul a szóvégi hang kihagyása (**eh** ehe). Az etwas névmás/határozó szó helyett csak **was** áll 12 esetben.

Találunk néhány malapropizmust (**Lebenslinie** Nabelschnur „köldökszínór“ jelentésben, **Ministration** Menstruation „menstruáció“ jelentésben). Sok az elliptikus mondat. Legtöbbször az alany hiányzik (bis, du, es, ich, sie, wie). Egybeírás szerepel különírás helyett (**erstenmal** ersten Mal). A **Schwarze Maa** a **black e mos** fordítása. Az eredeti regényben a fiúk azzal csúfolják a lányokat, hogy feketék: **black e mos**, az „e mos“ nem bír jelentéssel, csak a hangzás miatt szerepel. Az **oll** melléknév tájnyelvi szó, 4-szer fordul elő a korpuszban.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a fordító az eye dialectre támaszkodik. A korpusz szövegszavainak száma 15.373. Az eye dialect által érintett szavak száma 1.918. Ez a szöveg szavainak a 15,373 százaléka. Az eredeti angol szöveg sokkal „sűrűbb“, sokkal nagyobb a dialektusban írt szavak száma.

Az orosz Walker-korpusz elemzése

A *The Color Purple* orosz fordítása 2004-ben jelent meg „Цвет пурпурный“ címen Marija Zavjalova fordításában.

A korpusz alapján elmondható, hogy a déli dialektusok nyelvezetén kívül a fordító nagymértékben támaszkodott az orosz nyelv alacsony presztizsű nyelvváltozatára, a *prosztorecsiére*. A melléknévek, névmások, számnevek írásánál - **ово** -**ого** helyett (**белово** белого). A hangsúlytalan o sokszor a-val van írva (**карова** корова). A ч helyett **ш** gyakran szerepel (**конешно** конечно). A melléknév teljes alakja áll a rövid alak helyett (**благодарная**

благодарна). Gyakran nem a megfelelő melléknév szerepel (**богатые дорогие**, „gazdag” szerepel „drága” jelentésben). A birtokos melléknév rövid alakja áll teljes alak helyett (**Джековы Джековые брюки**). Birtokos melléknév áll birtokos szerkezet helyett (**Шиковы сиси грудь Шики**). A névmások gazdag változatosságot mutatnak. Ezek szubsztenderd alakok, a beszélők tanulatlanságát jelzik (*у ей нее, эдак этак, это это*). Gyakran nem megfelelő határozószavak (**больно очень**), kötőszavak (**хоть хотя**), kérdőszavak (**как когда**), partikulák (**пуццай пусть**), indulatszavak (**нехай пусть**), előjárószavak (**апосля а потом**), tagadószavak (**нема нет**) szerepelnek a korpuszban. Sok ige szerepel **-ши, -шее, -шая** végződéssel, ami nem normatív igealak, a *prosztoresciére* jellemző (**заснувши заснула**). A folyamatos igék jelen idejében és a befejezett igék jövő idejében egyes szám 2. személyben a végződés redukálódik, hiányzik a légységjel (**видиш видишь**). A visszaható igék ragozása eltér a normától (**забеспокоилася беспокоилась**) A nem visszaható igék **-ся** végződéssel: szerepelnek (**играются играют**).

A szókincsre jellemző a szleng szavak (**анаша hasis**); a gyermeknyelvi szavak (**кнопка похотник** „csikló” jelentésben, az eredetiben **button** szerepel) használata; találunk néhány példát az egyedi szóhasználatra (*для моей шикаладной*); a korpuszban előfordul néhány *malaproprizmus* (**Нетя, Петя и Сантамаретя Пинта и Нунья и Санта-Мария/Святая Мария**); a korpuszban találunk angol jövevényszót (**тити грудь**) és eufemizmust (**хрен хуй**) is. A korpuszban találunk népies szavakat (**абажаю любл**) és a standardtól eltérő igeragozást (**приходят приходят**). Nagyon sok elliptikus mondatot találunk a korpuszban (**Думаете?**). Néhány esetben előfordul *pseudo* szenvedő szerkezet (**В церковь не хожено, в хоре не пето, пастора не потчевано и все такое прочее?**).

A korpusz szövegszavainak száma 9.998. A dialektus által érintett szavak száma 1432, azaz a szavak 14,32 százaléka. Összességében elmondható, hogy a fordító helyesen döntött úgy, hogy létező földrajzi dialektusok elemeiből alkotja meg az irodalmi dialektust és hogy nagyvárosi dialektus helyett vidéki dialektusokat választott, amelyek bár magukon viselik az alacsonyabb presztízs jegyeit, érthetőek mindenki számára, aki ismeri az orosz köznyelvet.

Az orosz Morrison-korpusz elemzése

A Morrison regény orosz fordítása nyomtatásban nem jelent meg. Az alábbi weboldalról töltöttem le: <http://www.ereading.ws/book.php?book=1013984> "Самые синие глаза" címen. A fordító Еретик álnéven szerepel, mást nem lehet megtudni róla.

Gyakoriak a népies kötőszavak (**словно как будто**), a nem megfelelő névmások (**Совершенно ничего. Совершенно никакой.**), a bizalmas indulatszavak (**А ты, поди иди принеси воды.**), a nem megfelelő kérdőszavak (**Почем Откуда ты знаешь?**), a helytelen tagadószavak (**Нет Не видела!**), a nem standard partikulák (**Да уж, Это разве причина?**), a partikula helyett gyakran határozószó áll (**Верно. Ну конечно.**)

A szókincsre jellemző az egyedi szóhasználat (**веревочку пуповину** „madzag”, „spárga” szó szerepel „köldökzsinór” jelentésben), a szleng szavak (**житуха жизнь**), a bizalmas szavak (**одолжение любезность, помощь, услуга**), a népies szavak (**сволочь мерзавец, дрянной человек**) és a pejoratív szavak (**тупица** „nehéz felfogású férfi vagy nő”) használata. A melléknevek népiesek, bizalmasak vagy lenézőek (**клькастая** „nagy agyaráú”, a magyar fordításban: **карафог, черномазая** „barna bőrű”) Az igék mutatják a legnagyobb változatosságot. Az igék közül sok a bizalmas (**видала видела**), a népies és a durva, ige. Gyakran nem megfelelő az ige szemlélete; folyamatos ige helyett befejezett ige áll, vagy befejezett ige helyett folyamatos (**Сколько раз тебе говорить надо сказать.**) Sok a korpuszban az elliptikus mondat (**Да не чистый. Да они не чистые.**)

Ellentétben a *Kedves Jóisten* orosz fordítójával, a *Nagyonkék* fordítója nem élt az *eye dialect* eszközével. Főleg a melléknevek, a főnevek és az igék népies, durva voltára támaszkodott. A korpusz szövegszavainak száma 8.902. Az irodalmi dialektus által érintett szavak száma 282, ami a szavak 3,17 százalékát jelenti. A fordítás nem adja vissza az eredeti regény hangulatát, a szereplők egyedi szóhasználatát.

Az elemzésből jól látható, hogy a legnagyobb eltérés az orosz Morrison-korpusznál található. Az orosz Walker-korpuszban és a magyar Morrison-korpuszban a dialektus által érintett szavak aránya elég jól megközelíti egymást. Minőségi szempontból a két német fordítás a leggyengébb,

főleg a Morrison-regény német fordítása. A Morrison-regény orosz fordítása sem adja vissza az eredeti regény hangulatát, a szöveg idegenségét. Annál jobbnak tűnik a fordítás, minél változatosabb eszközöket alkalmaz a fordító az idegen hatás érzékeltetése. Ha csak az *eye dialect* támaszkodik és ott is csak a köznyelvi ejtésnek megfelelő írásmódot alkalmazza, de a szöveg nem tartalmaz sem a dialektusra jellemző nyelvtani elemeket, sem szókinccset, akkor hiába a sok *eye dialect* elem, a szöveg meg sem közelíti a forrásnyelvi szöveg eredetiségét.

4. Következtetések

A fordított korpuszok vizsgálata alapján elmondható, hogy minőségi szempontból kiváló a két magyar fordítás. A két német fordítás nem igazán adja vissza az eredeti szöveg idegenségét. A Walker-regény orosz fordítása szerintem kiváló. A Morrison-regény orosz fordítása mind a minőségi, mind a mennyiségi szempontok alapján silányra sikerült, ez inkább csak nyersfordítás.

A kutatásom elején arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen módon lehet egy társadalmi dialektust olyan idegen nyelvre átültetni, amelyben nincs meg a neki megfelelő nyelvváltozat. A Walker-regény orosz fordítója az orosz nyelv déli dialektusaiból hozott létre egy mesterséges nyelvváltozatot és a prosztorecsiére támaszkodott. Ez egy kitűnő fordítás. A Morrison-regény orosz fordítása minden szempontból gyengén sikerült. A Walker-regény magyar fordítója főleg az *eye dialect* eszközeivel élt. A Morrison-regény magyar fordítója az *eye dialect*on kívül a szókinccsen keresztül is érzékeltette a szöveg másságát. A két német fordító az *eye dialect* eszközeivel élt. Mennyiségi szempontból a két német fordítás nem tűnik rossznak, de mivel csak a kollokviális ejtés szerinti írásmódra hagyatkozott a két fordító, nem érezhető az eredeti szöveg mássága, idegenszerűsége. Nekem az a megoldás tűnik a legjobbnak, amikor a fordító egy mesterséges, virtuális dialektust hoz létre. Ez egy új dialektus megteremtését jelenti, amely a célnyelven alapszik, de a célnyelvi olvasó számára idegennek ható lexikai egységekkel és mondattani szerkezetekkel van tele. Egy meglévő dialektusra történő fordítás esetén, nem biztos, hogy az adott nyelvváltozat érthető vagy élvezhető lesz a célközönség nagy tömegei számára. A vizsgált korpuszban a dialektus-fordítás lehetőségeit nem tartom nyelv specifikusnak. A fordító mind a három nyelven találhatott volna elfogadható megoldást. A Morrison-regény orosz fordítása harmadannyi dialektus által érintett lexikai egységet tartalmaz, mint a forrásnyelvi szöveg. Ha a Walker-regény orosz fordítása ilyen remekül sikerült, akkor a fordító a Morrison-regényt is le tudta volna fordítani ugyanilyen jól.

Brett a *Translating the Untranslatable* (Lefordítani a lefordíthatatlant) című tanulmányában azt vizsgálja három angol nyelvű irodalmi műben, hogy az angol forrásnyelvben található *eye dialect*et hogyan fordították a fordítók olasz nyelvre. J. K. Rowling *Harry Potter* című sorozatában a kifinomult Fleur Delacoeur, akinek anyanyelve francia, francia akcentussal beszél. Az olasz fordító francia akcentussal érzékelteti az ő beszédét a célnyelvben. Brett megállapítja, hogy csak az ő esetében tudta jól visszaadni a forrásnyelvi szöveg idegenségét, és ahogy a cikk címéből is kiderül, az *eye dialect* fordítását általában lehetetlennek tartja.

Brett-tel szemben én úgy gondolom, hogy a fordító kreativitásán múlik, hogy érzékeltetni tudja-e a forrásnyelvi szöveg idegenségét. Ha nem talál létező nyelvváltozatot, tud teremteni egy mesterséges nyelvváltozatot.

Irodalomjegyzék

- [1] Baker, M. (1993): *Corpus Linguistics and Translation Studies, Implications and Applications*. In: M. Baker – G. Francis – E. Tognini-Bonelli (eds.) *Text and Textology*. In Honour of John Sinclair. Amsterdam: John Benjamins. 233-250
- [2] Berezowski, L. (1997): *Dialect in Translation*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- [3] Bollobás Enikő (2006): *Az amerikai irodalom története*, Osiris Kiadó, Budapest, pp. 180-189, pp. 220-223.
- [4] Brett, D. (2009): *Eye Dialect: Translating the Untranslatable*, *AnnaLSS6*. *Lost in Translation. Testi e culture allo specchio*. http://www.uniss.it/lingue/annali_file/vol_6/4_Brett_Lost.pdf
- [5] Hudson H., B. (2001): *African American Speech Communities, Varieties of Talk*, Bergin & Garvey, Westport Connecticut, London.
- [6] Huszár Ágnes (2009): *Bevezetés a gendernyelvészetbe*, Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- [7] Ives, S. (1950): A Theory of Literary Dialect, In: Tulane Studies in English, Vol. II. New Orleans: Tulane University, pp. 137-182.
- [8] Krapp, G. P. [1925] (1966): The English Language in America, Vol. 1. Literary Dialects, New York: Century, pp. 225-273
- [9] O-Keeffe, A. (2010): The Routledge Handbook of Corpus Linguistics (Routledge Handbooks in Applied Linguistics), Routledge.
- [10] Pinto, S. R.: How important is the way you say it? A discussion on the translation of linguistic varieties In: Target 21:2. 2009. (pp. 289–307)
- [11] Sinclair, J. (1991): Corpus, Concordance, and Collocation, Oxford University Press.
- [12] Szirmai Mónika (2005): Bevezetés a korpusznyelvészetbe, Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- [13] Venuti L. (1995): The Translator's Invisibility, A History of Translation. Routledge.
- [14] Walker, Alice (1983): In Search of our Mother's Gardens: Womanist Prose, New York: Harcourt Inc.

Források

- [15] African-Americans Slang Dictionary, <https://www.scribd.com/doc/16522343/African-Americans-Slang-Dictionary>
- [16] Eöry Vilma (szerk.) (2013): Értelmező szótár +, Tinta Kiadó, Budapest.
- [17] Hadrovics László – Gáldi László (1986): Magyar - orosz nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [18] Hadrovics László – Gáldi László (1986): Orosz-magyar nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [19] Halász Előd – Földes Csaba – Uzonyi Pál (1998), Magyar német nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [20] Halász Előd – Földes Csaba – Uzonyi Pál (1998), Német magyar nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [21] Országh László – Futász Dezső – Kövecses Zoltán (1998): Angol magyar nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest
- [22] Országh László – Futász Dezső – Kövecses Zoltán (1998): Magyar angol nagyszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest
- [23] Morrison, T. (1970): The Bluest Eye. New York: Washington Square.
- [24] Morrison, T. (1979): Sehr blaue Augen, Rowolt Taschenbuch Verlag GmbH.
- [25] Morrison, T. (2006): Nagyonkék, Novella Könyvkiadó.
- [26] Szathmári István (szerk.) (2008): Alakzatlexikon, Tinta Kiadó, Budapest.
- [27] The Online Slang Dictionary, <http://onlineslangdictionary.com/>
- [28] Urban dictionary, <http://www.urbandictionary.com/>
- [29] Walker, A. (1987): Kedves Jóisten, Európa Könyvkiadó, Budapest.
- [30] Walker, A. (2004): The Color Purple, Phoenix, London.
- [31] Walker, A. (1984): Die Farbe Lila, Rowolt Taschenbuch Verlag GmbH.
- [32] Моррисон, Тони: Самые синие глаза, <http://samlib.ru/e/eretik/ssg.shtml>, letöltve 2012. január 12-én
- [33] Уокер, Элис (2004): Цвет Пурпурный, Москва РОССПЭН.